

Problems of international-juridical recognition of de facto states

Problematika mezinárodně-právního uznání států existujících de facto

Vladimír BAAR^a, Zuzana HOUDKOVÁ^b, Michal ŽELINSKÝ^c

Ostravská univerzita v Ostravě, ^avladimir.baar@osu.cz, ^bzuzana.houdkova@osu.cz,
^cUMB Banská Bystrica

Abstract

De facto states are part of the modern international system. Some of them originated during the bipolar system (Biafra, Katanga, Transkei, Kowtholei etc.), but most of them were abolished. Only Northern Cyprus and Jammu and Kashmir have survived to the present time. Destruction of the bipolar system brought to existence many new de facto states. Some of them were also by time abolished (Serbian Kraina, Chechenya), but some of them are the reality of present international system. One of them, Kosovo, has even obtained full international recognition by about 70 countries around the world. Another two, Abkhazia and South Ossetia, were recognised only by Russia and three other countries. The paper presents comparison of different views on recognition of de facto states according to international law with special attention on Kosovo and South Ossetia.

Keywords: de facto states, international law, Kosovo, Abkhazia, South Ossetia

Klíčová slova: de facto státy, mezinárodní právo, Kosovo, Abcházie, Jižní Osetie

V historii lidstva vznikl bezpočet státních útvarů, které spolu kooperovaly nebo válčily, vytvářely mezi sebou nejružnější formy závislosti, zanikaly, obnovovaly se, někdy se dobrovolně spojovaly, jindy silnější pohltily slabší. Vývoj byl nesmírně pestrý a neměl po staletí žádná pravidla. Mnohé státy existovaly proti vůli jiných a buď svoji existenci obhájily nebo zanikly. Globalizační procesy a s nimi spojený ekonomický rozvoj a prosperita, ale i soupeření a stále více zničující konflikty přinutily státy, aby se pokusily vytvořit systém, v němž by vládla nějaká pravidla respektovaná pokud možno všemi státy. Postupně se formovaly mezinárodní systémy, které vyvrcholily ve 20. století vytvořením systému, v němž již formálně není místo pro státy, které zneužívají své dominance vůči jiným státům, ale ani pro státy, které využijí dočasné slabosti některých států a proklamují svoji suverenitu a nezávislost. Zformovalo se prostředí mezinárodního práva, které sice oproti vnitrostátním právním systémům nemá institut vynutitelnosti, ale přesto jistým způsobem funguje a vytváří prostředí, v němž se dá vyjednávat a hledat východiska z krizových situací. Když byla v r. 1933 přijata tzv. montevidejská úmluva, v níž se objevila vedle základních atributů státu (území, obyvatelstvo, funkční vláda) i schopnost vstupovat do vztahů s jinými státy, bylo možno začít rozlišovat mezi státy, které všechny tyto podmínky splňují a existují tak podle práva (de jure) a nebo jim schopnost navazovat vztahy s jinými státy chybí, nicméně existují fakticky (de facto), protože splňují první tři podmínky. V té době k takovým státům patřily např. Tuva, Mongolsko, Tibet nebo Mandžusko. Druhá světová válka přinesla další podobné státy, její závěr však podobné struktury eliminoval a vznik OSN

upřesnil další pravidla, podle kterých budou stávající i vznikající státní útvary klasifikovány.

I když se v té době zdálo, že vznikem globální světové mezistátní organizace bude další vývoj států pod kontrolou, historie ukázala, že uplatňování a vynucování mezinárodního práva bude velmi obtížné. Nejenže se objevovaly státy, jejichž vnější suverenita byla fiktivní, ale důmyslně zamaskovaná (např. sovětské komunistické satelitní státy), ale vznikaly i státy, jejichž vlády byly uznávány jen částí jiných států a soupeřily mezi sebou o jejich uznání (typickým příkladem byly dva německé, korejské, vietnamské nebo čínské státy), dále státy, jichž se zmocnily násilím vlády, které takřka nikdo neuznával, přičemž ale nebyla zpochybněna existence státu jako takového, jakož i státy, jejichž vlády i samotná existence nebyla ostatními uznána. Z procesu dekolonizace navíc vznikly i státy, jejichž vlády se od počátku potýkaly s efektivní správou, a které se na jisté období z hlediska vládnutí zhroutily a „existovaly“ vlastně jen díky tomu, že jejich faktický rozpad ostatní státy právně neakceptovaly a věřily, že budou v budoucnosti „obnoveny“ (typickým příkladem jsou i v současnosti např. Somálsko nebo Čad).

V bipolárním poválečném systému byla nicméně dohodnutá pravidla dodržována a všechny pokusy o vytvoření nového státu mimo dekolonizační proces zůstaly bez širší podpory a v konečném efektu zanikly (např. Biafra, Katanga, Kotulej, Transkei, Ciskei aj.) nebo zůstaly zakonzervovány a ponechány dalšímu vývoji a jednání (např. Severní Kypr a Džammú a Kašmír). Právně byl nakonec uznán jediný stát, jehož

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

vznik ovšem také nebyl v souladu s tehdejšími pravidly – Bangladéš (jak známo, jeho postavení v rámci Pákistánu bylo nicméně zcela specifické) .

Krise komunistických režimů a s ním spojený rozpad bipolárního systému přinesl i v mezinárodním systému změny, které vedly k akceptaci rozpadu států (SSSR, JFSR, ČSFR) či dokonce k zániku (NDR). Při této dezintegraci však byla proklamována řada nových státních struktur (např. Čečensko nebo Srbská Krajina), které se ani do inovovaných mezinárodních pravidel nevešly. Z nich některé brzy zanikly (např. Čečensko a Srbská Krajina), ale některé existují dodnes (Abcházie, Jižní Osetie, Náhorní Karabach-Arcach, Podněstří) a jednomu z nich, Kosovu, se dokonce podařilo získat širší mezinárodní uznání. Právě tato skutečnost vyvolala rozsáhlou diskusi nejen v médiích, ale i v odborných kruzích, přičemž výrokem Mezinárodního soudu v Haagu z 22. července 2010, jímž byla potvrzena legitimita kosovské nezávislosti, získala tato diskuse zajímavý dokument, s nímž budou autoři bezesporu rozsáhle pracovat a polemizovat.

V současné době lze za skutečně fungující státy existující de facto označit bezesporu Severní Kypr vyhlášený již r. 1975 a z počátku 90. let vyhlášené Podněstří, Abcházii, Jižní Osetii, Náhorní Karabach-Arcach a Somaliland, i když s výjimkou prvně jmenovaného lze u všech ostatních nalézt problémy s nárokovaným územím, které zcela nekoresponduje se skutečně kontrolovaným a efektivně spravovaným územím. V plné míře to platí i o nejstarším de facto existujícím státu nazývaném Svobodný Džammú a Kašmír, který navíc nevyvíjí ofenzivní zahraničně-politickou aktivitu pro mezinárodní uznání. Zcela opačný extrém představuje Tchajwan, který je v současnosti mezinárodně uznáván jako Čínská republika jen 23 státy, ale s většinou ostatních udržuje rozsáhlé mezinárodní kontakty. I když zdejší vláda již oficiálně neproklamuje, že zastupuje celou Čínu, jak tomu desítky let bylo, zůstává specifickým de facto existujícím útvarem, který dokumentuje, že i bez mezinárodního uznání lze při dobré vůli ostatních států fungovat a ekonomicky prosperovat. Specifičnost Tchajwanu spočívá především v tom, že jeho vláda ani poté, kdy přestala propagovat tezi, že je zástupcem celé Číny, neproklamovala oddělení od Číny a vytvoření separátní státní entity. To ji jednoznačně typologicky odlišuje od ostatních de facto existujících států. A jelikož na Somaliland lze z mezinárodně-právního hlediska aplikovat dekolonizační zásady, protože tento útvar je vlastně totožný s bývalým Britským Somálskem, které v r. 1960 existovalo pět dnů jako samostatný stát, k němuž se poté připojilo bývalé Italské Somálsko. Precedens dokonce existuje v blízké Eritreji, která také v minulosti existovala jako separátní koloniální jednotka. Faktem ovšem je, že za nezávislosti Eritreje stojí oficiální souhlas metropolitní Etiopie, jakkoliv vynucený vojenskou porážkou a těžkými vnitrostátními problémy

v té době. I Somálsko je v současné době v rozkladu, nemá však žádnou mezinárodně uznávanou vládu, která by podobný souhlas se separací Somalilandu mohla vyslovit.

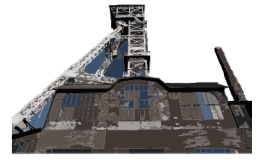
Z tohoto krátkého přehledu je zřejmé, že proklamovaná a mnoha zeměmi uznaná nezávislost Kosova může být vnímána jako modelový příklad v souvislosti s de facto existujícími státy v postsovětském prostoru a pro Severní Kypr. Každý z těchto států lze s Kosovem nějak srovnávat:

Severní Kypr – jeho turecká populace se odvolává na příkoří způsobená řeckou invazí na ostrov v r. 1974 s cílem celý ostrov připojit k Řecku a neochotu Řekokypranů transformovat Kypr do podoby federace (kterou si ovšem Turkokyprané představují spíše jako konfederaci); garantem severokyperské nezávislosti je Turecko, které jako jediné uznalo zdejší stát, problémem zůstává nejen to, že v počátku konfliktu došlo k vynuceným migracím Kypřanů podle jejich etnického původu, ale zejména masové přistěhovalectví asi 200 tisíc Turků na sever Kypru;

Podněstří – zdejší převažující ruská a ukrajinská populace se obávala integračních aspirací části Moldavanů na sjednocení s Rumunskem a proto odmítla akceptovat jurisdikci nové moldavské vlády; navíc zdejší vláda argumentuje tím, že levobřežní Podněstří nebylo historickou součástí Moldavska; k nějakým masovým migracím mezi vlastním Moldavskem a Podněstřím nedošlo; vstřícné návrhy moldavské vlády na širokou autonomii Podněstří zdejší vláda z ideologických a ekonomických důvodů trvale odmítá a pro svoji ochranu a podporu udržuje na svém území velkou ruskou vojenskou základnu;

Náhorní Karabach-Arcach – zdejší převažující arménská populace se podobně jako kosovští Albánci odvolává na diskriminaci ze strany vládnoucí většiny, v jejím případě Ázerbájdžánců; prioritním cílem bylo a jistě i je spojení s Arménií, nikoliv separátní stát; mezinárodní situace však Arménii přinutila k odmítnutí tohoto cíle; pro zabezpečení západních a jižních hranic obsadili karabaští Arméni i území, která k původní sovětské autonomní oblasti nepatřila, avšak část oblasti na severovýchodě pod kontrolu nezískali; během konfliktu až na pár jedinců utekli všichni Ázerbájdžánci z území kontrolovaných Armény i z vlastní Arménie, podobně z Ázerbájdžánu emigrovali takřka všichni Arméni, mnozí však odešli do Ruska;

Abcházie – zdejší abcházská populace poukazuje na diskriminaci ze strany Gruzínů a jejich neochotu transformovat zemi na federaci; zásadní problém ovšem je, že Abcházové tvořili jen asi šestinu populace v Abcházii, kterou ani po rebelii nedokázali získat pod kontrolu celou, neboť jižní oblasti, v nichž však zůstalo

jen pár Abcházů, kontroluje Gruzie a vytvořila zde Abchazskou autonomní republiku; hlavním problémem zůstává masový exodus téměř čtvrt milionu Gruzínů z odtržené Abcházie a jejich právo na návrat;

Jižní Osetie – zdejší osetská populace rovněž poukazuje na diskriminaci ze strany Gruzínů, což byla do jisté míry i reakce na to, že již za sovětského režimu chtěli být jižní Osetové spojeni se severními Osety v rámci Ruské federace a to i s územím, které Gruzie považuje za svou historickou část; Osetům se sice nepodařilo získat kontrolu nad celou bývalou sovětskou autonomní oblastí, ale z obsazených území vyhnali několik desítek tisíc Gruzínů, které částečně nahradili Osetové žijící mimo autonomní oblast.

Z krátkého a neúplného přehledu je zřejmé, že ke kosovskému modelu má nejbližší Náhorní Karabach-Arcach, zásadní rozdíl však spočívá v tom, že zatímco garanty kosovské nezávislosti se staly USA a významné státy EU, karabašskou nezávislost garantuje jen slabá Arménie, která se tak dostala nejen do konfliktu s Ázerbájdžánem, ale také s jeho spojencem Tureckem. To přinutilo Armény hledat podporu jiných států, které však v výjimkou Ruska neměly větší zájem na zhoršení vztahů s Ázerbájdžánem a Tureckem. Výsledkem ruské podpory je uzavření smlouvy v r. 2010 o základních ruského vojska v Arménii do r. 2044.

Zájem Turecka jako členského státu NATO a kandidáta na členství v EU výrazně limituje i postoje USA a evropských států vůči existenci Severního Kypru, který by bez turecké podpory těžko mohl klást nespelnitelné podmínky legitimní kyperské vládě. Přijetí Kypru do EU, i když nemá pod kontrolou celé území státu, a vyjednávání o členství Turecka v EU jsou bezesporu důležité kroky, které by mohly urychlit vyřešení kyperského problému. Rozšíření EU o Turecko by fakticky posunulo tento problém do kategorie vnitřních záležitostí EU a mohlo by napomoci i při řešení problému srbské akceptace kosovské nezávislosti – souběžné přijetí Srbska a Kosova, případně i Albánie do EU by jistě otupilo zejména srbské emoce vyvolané faktickou ztrátou území, které, zdaleka ne právem, považuje za ryze svoje historické území.

Co se garance nezávislosti dalších postsovětských útvarů týká, je situace stejná i u obou de jure gruzínských území a v Podněstří, jejichž existence je zcela závislá na Rusku. To postupně vydává zdejším obyvatelům ruské doklady, senioři dostávají důchody z Ruska a ekonomiky obou entit by se bez ruských dotací rychle zhroutily, takže oficiální uznání nezávislosti Abcházie a Jižní Osetie ze strany Ruska je v podstatě formální záležitostí.

Protože se v médiích i v politickogeografické a politologické literatuře objevuje řada názorů, že ruské uznání nezávislosti Abcházie a Jižní Osetie je zcela

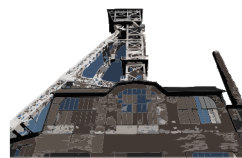
adekvátní uznání nezávislosti Kosova ze strany USA a řady dalších zemí, je potřebné podrobněji analyzovat a srovnat uvedené případy – pro nedostatek prostoru je zde srovnán jen případ Jižní Osetie, kde došlo i k vojenské intervenci ze strany Ruska.

Při zkoumání tohoto problému lze nalézt velké množství analýz, z nichž vyplývají nejrůznější závěry. Obecně se dají rozdělit na ty, které tvrdí, že kosovský a osetský problém jsou srovnatelné a Rusko mělo právo na intervenci ve prospěch separatistů, na ty, které tvrdí pravý opak a srovnatelnost, stejně jako ruskou intervenci odmítají. Objevují se samozřejmě i takové, které se kloní k tomu, že uvedené případy jsou částečně srovnatelné, ale Rusko nemělo zasahovat způsobem, jakým to udělalo. Podle E. Stepanové ze Stockholmského mezinárodního institutu pro výzkum míru konstatovat, že něco je nebo není precedens nestačí a tvrdí, že už úprava limitů mezinárodního práva pro důvody plynoucí z jedinečných podmínek samo o sobě zakládá precedens. Tvrdí, že v obou případech je hodně podobností a za nejdůležitější považuje to, že v obou případech jde o konflikt dvou principů, s jejichž vzájemným konfliktem se nepočítalo. Jde o to, zda má převážet právo na sebeurčení nebo právo nenarušitelnosti teritoriální integrity státu. Je však téměř jisté, že na tuto otázku, resp. na interpretaci důležitosti těchto dvou principů ke shodě i ze subjektivních důvodů nelze dojít (Stepanova, 2008).

Podle zdrojů z Uppsala Conflict Data Programu, což je jedna z nejvýznamnějších databází zabývajících se konfliktologií z 80. let minulého století, jde v obou případech o separatistické konflikty a současně o vnitrostátní konflikty se zahraničním vojenským zasahováním. Porovnatelné jsou též v poměru počtu vynucených uprchlíků k celkovému počtu obyvatel. Podle tohoto programu je ale rozdíl v intenzitě konfliktů, kdy případ Kosova z r. 1999 je popisován jako ozbrojený konflikt velkého rozsahu přesahující tisíc obětí za rok, zatímco osetský konflikt je řazen do kategorie konfliktů malého rozsahu. Stepanova dále píše, že Rusko se obhajuje tím, že nemohlo dále garantovat bezpečnost Jižní Osetie jen prostřednictvím mírových vojenských sil lokalizovaných v pohraničí za účelem bezpečnosti ruských občanů, ale že musely být podepsány další smlouvy mezi Ruskem a Jižní Osetií, které by jejich bezpečnost skutečně garantovaly, a že tyto smlouvy bylo možno podepsat jedině mezi rovnocennými partnery – tudíž, že uznání jihoosetské nezávislosti bylo nevyhnutelné. V obhajobě ruských kroků pokračuje tvrzením, že ruská strana musela jednat, protože se bála velkého počtu uprchlíků, kteří by vesměs směřovali do Severní Osetie-Alánie, která je součástí Ruska, a mohlo by dojít k transferu napětí na ruské území s případným dominovým efektem.

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

V podstatě lze konstatovat, že tato a podobné studie dospěly k závěru, že všechna zjednodušení, která říkají, že v případě Jižní Osetie nejde o nezávislost toho malého útvary, ale mnohem více o geopolitické soupeření NATO, resp. USA a Ruska jsou nepravdivá a tvrdí, že všichni, kdož se na tento konflikt dívají jako na snahu Osetů o separatismus a ruskou podporu považují za porušení mezinárodního práva se mýlí, protože zapominají, že ze strany Gruzie docházelo k etnickým čistkám vůči minoritám a že ruské kroky byly nevyhnutelné právě k obnovení dodržování mezinárodního humanitárního práva (Stepanova, 2008).

Druhá skupina názorů vychází z analýz, které dokumentují, že případy Kosova a Jižní Osetie jsou nesrovnatelné. Např. R. Avxhiu za skutečné důvody ruské intervence považuje snahu Ruska narušit budování strategických energetických transportních sítí mimo svoje území právě teritoriem Gruzie. Dále tvrdí, že šlo o ruskou odplatu Gruzínům za jejich snahu stát se členem NATO, přičemž jejich neúspěch v Bukurešti r. 2008 pochopilo Rusko jako slabost Západu a právě proto rychle intervenovalo přímo na území Gruzie, aby zamezilo možnému příslibu přijetí na dalším summitu NATO. Zároveň v tom vidí i výstrahu pro další státy postsovětského prostoru, zejména pro Ukrajinu nebo dokonce pro baltské státy s početnými ruskými menšinami (Avxhiu, 2008).

Třetí skupina názorů je vnímána jako jistý kompromis a reprezentuje ji např. názor Ch. Hitchense, který mezi postupem Západu v Kosovu a Ruska v Jižní Osetii nachází několik nesrovnatelných rozdílů, ale i podobností. Začíná tvrzením, že Moskva nikdy neměla skutečný zájem na řešení etnických konfliktů v Gruzii ani v době, kdy bylo součástí SSSR a dodává, že zdejší minority využívala a využívá jako „strategické menšiny“, aby jejich prostřednictvím oslabovala nezávislost Gruzie a zároveň dala signál dalším podobně smýšlejícím zemím odštěpeným od SSSR. Kosovo naopak nikdy nebylo primárně využívané jako součást plánu rozdělení Srbska nebo intervence v něm. Naopak, Západ a hlavně USA se dlouhodobě snažily o zachování jugoslávské federace a to výlučně mírovými prostředky. Politika Západu na Balkáně se pokoušela eliminovat etnický separatismus a usilovala o sbližování znesvářených komunit Albánců a Srbů ve snaze najít oboustranně přijatelné vyřešení statusu Kosova. Tento postup je zcela nesrovnatelný s ruským postupem na Kavkaze (ale i ruskou politikou na Balkáně), který je založen na podpoře nacionalismu a zvýrazňování kulturních, zejména náboženských rozdílů. Intervence vojsk NATO v Srbsku r. 1999 se sice neuskutečnila s podporou Rady bezpečnosti OSN, ale ponechala jí velký prostor pro to, aby jednala – ta ovšem nebyla schopna dospět k žádným závěrům, což v té době hrozilo humanitární katastrofou pro kosovské Albánce. Na druhé straně ruský představitel nikdy nepředstoupil v RB OSN nebo na

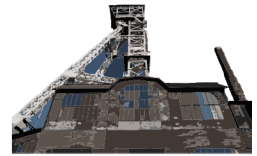
Valném shromáždění OSN, aby požádal o podporu a souhlas s plánem Ruska vyslat svoje vojska hluboko na území jiného státu, člena OSN. Navíc intervence NATO se uskutečnila až po obnovení deportací a etnických čistek v Kosovu. I když i Gruzie pochybila ve vztahu ke svým minoritám, srovnávat její postoje s činy Slobodana Miloševića vůči Kosovu prostě nelze. Současně zůstává faktem, že v období přípravy intervence v Gruzii Rusko verbálně napadlo i teritoriální integritu Ukrajiny a Polska (Hitchens, 2008).

Společná podobnost v obou případech se jeví především v tom, že šlo o dlouhodobě neřešené konflikty s kombinací nacionalismu, separatismu i iredentismu, přičemž se nedařilo vyřešit tyto konflikty pomocí mírových jednání. Právě selhání mezinárodního společenství je hlavním problémem, protože není schopno najít konsensus mezi právem národů na sebeurčení a neporušitelnosti teritoriální integrity států. Politici se nejsou schopni shodnout, kdy který princip převládá a zda mohou vzniknout podmínky pro ospravedlnitelnou separaci. Pokud se nenajde konsensus, a pravděpodobnost jeho dosažení se s ohledem na mocenské zájmy velmocí blíží nule, tak lze očekávat, že bude docházet k akcím typu intervence v Kosovu nebo Jižní Osetii, přičemž intervence bude vždy z jedné strany označena jako humanitární akce nezbytná pro ochranu utlačované menšiny a z druhé strany jako porušení mezinárodního práva. Zdůrazňování, že něco vytváří precedens a něco ne, se jeví jako nesprávná cesta, protože když Západ označí případ Kosova jako jedinečný, tak Rusko vlastně udělá totéž v případě Jižní Osetie (Joyner, 2008). Na každou podobnou situaci se musí pohlížet zcela samostatně, na základě podrobného studia historie a okolností konfliktu, přičemž řešení musíme hledat tak, aby o ně měli zájem hlavně obyvatelé dotčených území (Williams, 2008).

Panují obavy, že budou-li mocnosti rozhodovat z pozice své síly o tom, který případ je výjimečný a který ne, dojde k degradaci mezinárodního práva a triumfu arbitrážních přístupů silnějších při řešení globálních problémů. Na straně druhé lze namítnout, že bez tlaku mocností mají i menší státy dost síly na potlačování separatismu a to i zcela nedemokratickými prostředky. Případy Jižního Súdánu a ostrova Bougainville v Papui-Nové Guineji však navozují jistý optimismus, protože vstřícnost vládnoucích garnitur na řešení konfliktu prostřednictvím referenda dotčených obyvatel (v obou regionech se plánují na r. 2011) ukazuje, že spory lze vyřešit i jednáním. Pesimisté však mohou namítnout, že vstřícnost tohoto typu je spíše výjimečná.

Použitá literatura:

AVXHIU, R. 2008. *Comparing South Ossetia to Kosovo*. In *New Kosova report* [online]. 2008 [cit. 2010-03-10]. Dostupné na internetu:

- <http://www.newkosovareport.com/200808141129/Views-and-Analysis/Comparing-South-Ossetia-to-Kosovo.html>
- BLANK, S. 2008. *What Comes After the Russo-Georgian War? What's at Stake in the CIS*. In: *American Foreign Policy Interests vol. 30*. [online]. 2008 [cit. 2010-03-14], s. 379 – 391. ISSN: 1080-3920 print. Dostupné na internetu: <http://www.informaworld.com/smpp/3538597240883056/content~db=all~content=a906863846>
- HEWITT, G. 2009. *Abkhazia and Georgia: Time for a Reassessment*. In: *Brown Journal of World Affairs, 2009* [online]. 2009 [cit. 2010-03-19]. Dostupné na internetu: <http://www.britannica.com/bps/additionalcontent/18/39556439/Abkhazia-and-Georgia-Time-for-a-Reassessment>
- HITCHENS, CH. 2008. *South Ossetia isn't Kosovo* In: *Slate* [online]. 2008 [cit. 2010-02-12]. Dostupné na internetu: <http://www.slate.com/id/2197704/>
- JACKSON, R. H. 1990. *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 225 s. ISBN-10: 0-521-44783-6
- JOYNER, J. 2008. *Kosovo and South Ossetia* In: *Outside the Beltway* [online]. 2008 [cit. 2010-02-12]. Dostupné na internetu: http://www.outsidethebeltway.com/archives/kosovo_and_south_ossetia/
- KRUEGER, H. 2009. *Implications of Kosovo, Abkhazia, South Ossetia For International Law. The conduct of The Community In Current Secession Conflicts*. In: *Caucasian Review of International Affairs* [online]. 2009 [cit. 2010-03-03]. s. 121 – 142. Dostupné na internetu: http://cria-online.org/7_2.html
- MENON, R. 1999. *Eurasia in the 21st century: the total security environment*. New York: M. E. Sharpe, 1999, 272 s. ISBN: 978-0765604330
- RAYFIELD, D. 2007. *Georgia and Russia: with you, without you*. In: *Open Democracy*. [online]. 2007 [cit. 2010-01-31]. Dostupné na internete: http://www.opendemocracy.net/democracy-caucasus/russia_georgia_3961.jsp
- SOULEIMANOV, E. 2007. *Etnopolitické konflikty v Abchazsku a jižním Osetsku na proměňující se geopolitické mapě jižního Kavkazu s.221 – 232*. In: *Panoráma globálního bezpečnostního prostředí 2006 – 2007*. Bratislava: MO SR, 2007, 873 s. ISBN: 978-80-89-89261-11-6
- STANISLAWSKI, B. H. 2008. *Para-States, Quasi-States, and Black Spots: Perhaps Not States, But Not "Ungoverned Territories,"* In: *International Studies Review, vol. 10*. [online]. 2008 [cit. 2010-02-03], s. 366 – 396. Dostupné na internete: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/120089709/issue?CRETRY=1&SRETRY=0>
- STEPANOVA, E. 2008. *South Ossetia and Abkhazia: Placing the conflict in context*. In: *SIPRI Policy Brief*. [online]. 2008 [cit. 2010-03-10]. Dostupné na internete: <http://books.sipri.org/files/misc/SIPRIPB0811.pdf>
- WILLIAMS, P. R. 2008. *No Comparison Between Kosovo And South Ossetia*. In: *Radio Free Europe*. [online]. 2008 [cit. 2010-03-13]. Dostupné na internete: http://www.rferl.org/content/No_Comparison_Between_Kosovo_And_South_Ossetia/1191723.html

Adresa autora:

Vladimír Baar
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecká fakulta
Ostravská univerzita v Ostravě
Kranichova 8
710 00 Ostrava – Slezská Ostrava
vladimir.baar@osu.cz